

Mijn passie voor fotografie, mijn interesse in mijn studenten, mijn drive om mensen zich volledig geaccepteerd te laten voelen: dit alles komt samen in HetRodeBusje. Een kunstproject dat door omstandigheden is ontstaan, maar dat zich gaandeweg manifesteerde als de essentie van mijn professionele en persoonlijke leven.

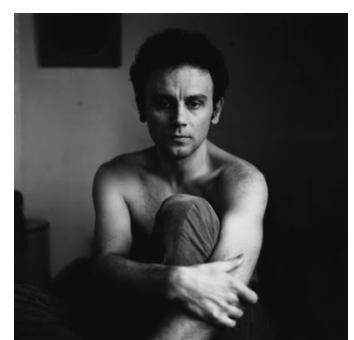
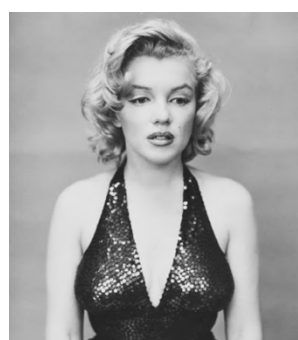
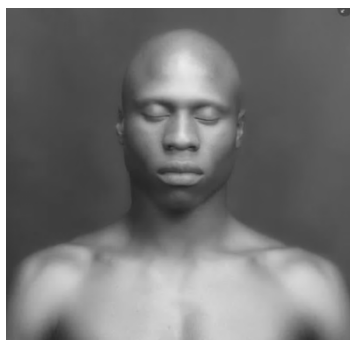
Het was de coronapandemie die de aanzet vormde van HetRodeBusje. Studenten konden niet langer naar school komen. Ik miste ze, en besloot ze thuis op te zoeken met mijn tot fotostudio verbouwde rode busje. De verhalen, de portretten, de aldus ontstane connectie tussen mij en hen, docent en student beiden buiten het vertrouwde kader van het klaslokaal: HetRodeBusje bleek de ultieme representatie van mijn visie op kunsteducatie.

HetRodeBusje verenigt in zich wat mij heeft gevormd. Als fotograaf, als docent, als mens. Dat begon bij ...

... zwart-witverhalen

Mijn passie voor zwart-witfotografie werd aangewakkerd door Earl Pinegar, mijn fotografiedocent tijdens de TeHaTex¹ in Nijmegen (1985-1991). Hij liet mij kennismaken met het werk van fotografen als Diane Arbus, Nan Goldin, Jan Saudek, Richard Avedon, Erwin Olaf en Robert Mapplethorpe. Deze laatste portretteerde in zijn werk *Black Book* (1986) voor het eerst zwarte modellen als trotse, mooie en zelfverzekerde personen. Zonder relatie met religie of achtergrond, zonder de context van slavernij, maar met de kern van hun wezen. Hun essentie.

'Zwart-wit zijn de kleuren van fotografie.'
Robert Frank, 1961

Mapplethorpe, R., 1983, Ken Moody; Frank, R., 1955, The Americans; Avedon, R., 1957, Marilyn Monroe; Arbus, D., 1966, Lucas Samaras.

Mogelijk vond mijn voorkeur voor zwart-witbeelden zijn oorsprong in mijn slechtiendheid. Zette ik mijn bril af, dan zette ik de kleuren uit en zag ik wat – zonder afleiding – overbleef. Vorm en inhoud op zijn puurst. Een universele taal, die ruimte laat voor eigen interpretaties. Die universele taal ervaarde ik eveneens in mijn eerste echte baan, waarin ik stapte in

¹ Docentenopleiding textiele werkvormen handvaardigheid en tekenen, tegenwoordig een onderdeel van de kunstacademie

AD Magazine 30 Mei 2020

....een nieuwe wereld

Want dat was het justitieel jongereninternaat² waar ik als activiteitenbegeleidster fotografie aan de slag ging. Een nieuwe wereld, met jongeren die vanwege problemen uit huis waren geplaatst. Hier kon ik mijn docentenopleiding en passie voor fotografie combineren.

Met mijn camera legde ik de jongens en meisjes vast. Niet als 'uithuisgeplaatsten', maar als mens. Elke week ervoerden we samen in de doka³ de magie van het ontstaan van een zwart-witfoto. Het waren bijzondere sessies waarin we tijdens het ontwikkelen van hun portretten verhalen deelden. De portretten konden zij naar hun families sturen, met als boodschap: 'Ik ben er. En ik mag er zijn, ondanks alles.' Het portret bewees hun bestaan, hun identiteit.

'Foto's verschaffen bewijsmateriaal. Iets waar we over horen praten, maar waar we nog twijfel over koesteren lijkt bewezen te zijn zodra men er ons een foto van toont.'
Susan Sontag, 1979

De samenwerking met de jongeren resulteerde in het fotoboek *Wat 'n portret*. In het boek werden ze afgebeeld als trotse, zelfverzekerde personen. In plaats van anonimiserende zwarte balkjes – normaliter verplicht binnen justitie – keken ze recht in de camera. De foto's benadrukten de kracht van diversiteit, verenigd in de eenheid van zwart-witportretten.

Van Esch, M., 2005, *Wat 'n portret*.

De ervaringen met de jongeren versterkte mijn passie om te werken met individuen die op een of andere manier buiten de maatschappelijke normen vallen. Een passie die ik volop kon inzetten bij ...

... KansRIJK

Na de publicatie van *Wat 'n portret* zocht ik naar nieuwe uitdagingen en vond die onder andere bij het ROC Rijn IJssel. Deze onderwijsinstelling biedt een unieke vorm van entreeonderwijs voor jongeren en volwassenen die zonder een startkwalificatie (basisdiploma) het voortgezet onderwijs hebben verlaten, of voor wie het reguliere onderwijssysteem niet haalbaar is. Mijn studenten variëren in leeftijd van 16 tot 35 jaar en zijn afkomstig uit ongeveer 32 verschillende landen. Terwijl ze in de volksmond outsiders, minderheidsgroepen, randgroepen of nieuwkomers worden genoemd, vertegenwoordigen ze voor mij een ongelooflijke diversiteit aan perspectieven en verhalen. Veelal niet-westerse perspectieven en verhalen.

Mijn studenten laten mij elke dag zien hoe belangrijk het is om te luisteren naar de behoeften van de ander. Het is ook de boodschap die Dipo Faloyin in zijn boek *Afrika is geen land* uitdraagt: 'Luister eerst naar ons en lever wat we nodig hebben, niet wat jij denkt dat we nodig

² Ottho Gerhard Heldring Stichting, een voormalig particulier behandelcentrum voor observatie, verzorging, opvoeding, behandeling en begeleiding van jongeren met ernstige en gecompliceerde gedragsproblemen in Zetten.

³ Doka = donkere kamer, een lichtdichte ruimte die geheel donker kan worden gemaakt, zodat er met lichtgevoelige materialen kan worden gewerkt, met name voor de fotografie.

hebben.' Onbevooroordeeld luisteren kan leiden tot herkenning, tot verbinding, tot nieuwe verhalen. Het zijn niet alleen mijn studenten die me laten kijken vanuit verschillende perspectieven, ook een vakgenoot inspireerde me daartoe. En wel door het laten zien van

..... de kracht van kleur

Zoals je hiervoor kon lezen was ik al vroeg gefascineerd door zwart-witfotografie. Toch maakte het boek *America and other work* van fotograaf Andres Serrano diepe indruk op mij. Zijn full colour foto's tonen de menselijke werkelijkheid in al zijn diversiteit en vanuit verschillende standpunten. Ze geven een heel persoonlijk inkijkje in de ontmoetingen met zijn geportretteerden, die zeer uiteenlopende achtergronden hebben. Een zwerver, een sekswerker, een blinde republikein, een bekende popster: Serrano geeft hen allen een podium waarop ze mogen stralen. De oprechte nieuwsgierigheid naar de mens voor zijn camera, de respectvolle benadering van zijn modellen ongeacht hun afkomst, verhaal, de keuzes die ze in hun leven hebben gemaakt; het is zichtbaar via zijn foto's.

Serrano, A., 2004, *America and other work*: 2003, J.B. Pimp; 2004, Margaret C. Walker; 2002, Johny Hawaii 2003.

Dacht ik voorheen dat vooral zwart-wit de essentie kon blootleggen, Serrano bewees mij het tegendeel. Een ander perspectief, een verhaal verteld vanuit een ander standpunt, dat is waar het naar mijn idee om moet draaien bij ...

... kunsteducatie

'Recht doen aan mens zijn, een fundamenteel menselijk verlangen om erbij te horen zonder concessies te doen aan eigenheid. (Tineke Abma, 2023). Abma's definitie van belonging is wat ik sinds mijn beginjaren als fotograaf heb nagestreefd: dat degenen die voor mijn camera verschenen het gevoel hadden volledig geaccepteerd te zijn. *Belonging*, daar gaat het in mijn werk om. En belonging is wat ik via kunsteducatie ook wil bereiken voor mijn studenten. Maar hoe kreeg ik dat voor mijn onderzoek voor elkaar? Mijn geliefde rode busje kon ik niet het klaslokaal inrijden. En de NT2⁴ studenten techniek beschikten, zoals inmiddels zo veel anderen, niet over een echte camera. Bovendien zouden ze met enkel verhalende portretfoto's geen techniekdiploma behalen. Mijn inspiratie kwam in de vorm van ...

... metalen hoofden

⁴ NT2 is een niveau-indeling van beheersing van het Nederlands als tweede taal, gebaseerd op de kwalificatiestructuur zoals die in 1997 is vastgelegd in de Wet Educatie Beroepsonderwijs (WEB).

Kunstenaar Boris Nzebo – geboren in Gabon, woonachtig en werkzaam in Kameroen – laat zijn zoektocht naar expressie altijd vertrekken vanuit een bijzonder element: haardracht. Volgens Nzebo is haardracht een middel om sociale en culturele belonging te tonen. Zijn metalen portretten combineren scènes uit het straatbeeld van Doula, de hoofdstad van Kameroen, met typisch Afrikaanse kapsels. Haardracht, zo wist ik, riep bij mijn studenten herkenning op. Herkenning die leidde tot gesprekken, nieuwe dialogen en het delen van verhalen. Aminata Cairo verwoordt dat mooi in haar boek *Holding Space*: ‘Alleen door naar elkaars verhalen te luisteren kunnen er verbindingen ontstaan en kunnen we samen nieuwe verhalen creëren’ (Cairo, 2021). Zo hard nodig richting een werkelijk inclusieve gemeenschap.

Nzebo, B. 2014, *Speed Demon 2*, *Panic Hairstyle* & 2019.

Voor mijn onderzoek moedigde ik mijn techniekstudenten aan om via zelfportretten van metaal hun persoonlijke verhalen te delen. Mijn onderzoeksvraag zal dan ook niet verbazen: *Kan het maken van metalen zelfportretten met NT2 techniekstudenten bijdragen aan belonging?*

In het kunsteducatie veld beschouw ik mezelf als een gedreven voorvechter van het samenbrengen van mensen en hun verhalen. Mijn focus ligt op het praktisch gebruik van kunst als middel voor persoonlijke en culturele expressie, wat cruciaal is voor het ontwikkelen van een gevoel van *belonging*. Het is onze verantwoordelijkheid als docenten om met grote zorg, oprechte interesse en zonder vooroordelen onze studenten te begeleiden op hun weg de wereld in.

'Ik maak de wereld niet beter, maar misschien wel wat mooier.'
Caroline Pauwels, 2021

Maaïke van Esch
2024, Nijmegen

Bronnenlijst:

Abma, T. (2023, 23 juni). *The Art of Belonging* [oratie], Pieterskerk, Leiden.
<https://www.theartofbelonging.nl/verslag>

Bennet, E. *Black and White Are The Colors Of Robert Frank*. Aperture Archive, spring 1961, 20 - 22. Geraadpleegd op 2 maart 2024, van
<https://issues.aperture.org/article/1961/1/1/black-and-white-are-the-colors-of-robert-frank>

Cairo, A. (2021). *Holding space: A Storytelling Approach to Trampling Diversity and Inclusion*. Aminata Cairo Consultancy, Zaandam.

Faloyin, D. (2022). *Afrika is geen land*. Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam.

Mapplethorpe, R. (1986). *Black Book*. St. Martin's Press, New York.

Nebbeling, J. *Toekomstdromen*. AD Magazine, mei 2020, 16 – 19.

Nzebo, B. (z.j.). <https://www.jackbellgallery.com/artists/57-boris-nzebo/overview/>

Pauwels, C. (2021) *Ode aan de verwondering* (Vijfde druk). Academie Press.

Van Esch, M. (2005). *Wat 'n portret*. Thoben offset, Nijmegen, Malden.

Serrano, A. (2004). *America and other work*. Taschen America Llc., Los Angeles.

Sontag, S. (1979). *Over fotografie*. A.W. Bruna & Zoon Utrecht/Antwerpen.
